

УДК 329/78 (477.83/.86)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-2-3>

Євгеній ПАПЕНКО,

orcid.org/0009-0000-9958-7558

кандидат історичних наук, член ГО «Спілка науковців України»,
вчитель вищої категорії

Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів
з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу № 302 міста Києва
(Київ, Україна) *j.papenko@gmail.com*

Ольга СТРИЛЬЧИК,

orcid.org/0009-0005-0262-2991

членкиня ГО «Спілка науковців України»,
учениця

Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів
з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу № 302 міста Києва
(Київ, Україна) *jdiiska380@gmail.com*

ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОГО СОКІЛЬСЬКОГО РУХУ З ГРОМАДСЬКИМИ ТА ПОЛІТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У 20–30-Х РР. ХХ СТ.

Історія українського сокільського руху – своєрідний напрям національно-визвольної боротьби українців Галичини. Він виник наприкінці XIX ст. Протягом усього часу свого функціонування став помітним явищем в історії розвитку західноукраїнських земель. Українське сокільство – це носій фізичного і духовного виховання західноукраїнського населення наприкінці XIX – першій половині XX ст. Гімнастично-спортивна діяльність українських сокільських товариств була необхідною передумовою у консолідації українців Галичини. Вона зуміла засобами фізичної культури підготувати український народ для боротьби за українську державність. Проте гімнастично-спортивна діяльність не була єдиним чинником виховання західноукраїнського населення. Паралельно з сокільською гімнастикою та фізичним вихованням, українські соколи займались протипожежною та культурно-освітньою діяльністю. Протипожежні товариства «Сокол» стали суттєвою допомогою державній пожежній охороні та місцевій добровільній «Вогневій сторожі» на західноукраїнських землях. За короткий час українські протипожежні «Соколи» зуміли забезпечити ефективне гасіння пожеж як у сільській місцевості, так і у містах. Важливим було також й те, що саме сокільські товариства зуміли ідейно та організаційно об'єднати народні маси. Вони виховували у них організованість, єдність і згуртованість. Українське сокільство відіграло значну роль у підвищенні культурно-освітнього, інтелектуального рівня галицьких українців. «Соколи» сприяли національно-культурному піднесенню західноукраїнського населення наприкінці XIX – початку XX ст.

Історична ретроспектива переконливо свідчить, що український сокільський рух був носієм соціальних трансформацій, динамічно розвиваючись, впливав, без перебільшення, на усі сфери українського буття, ставив перед собою суспільно значущі цілі й займався їх практичною реалізацією. У статті проаналізовані зв'язки українського сокільського руху з громадськими та політичними організаціями упродовж 20–30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Галичина, сокільський рух, молодіжні товариства, гімнастично-спортивне виховання, національно-визвольна боротьба, державність.

Yevgen PAPENKO,

orcid.org/0009-0000-9958-7558

PhD in History,

Member of the Public Organization "Union of Scientists of Ukraine",

Teacher of the Highest Category

Specialized Secondary School of I-III grades with in-Depth Study

of Artistic and Aesthetic Subjects Cycle № 302 of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) j.papenko@gmail.com

Olha STRYLCHYK,

orcid.org/0009-0005-0262-2991

Member of the Public Organization "Union of Scientists of Ukraine",

Student

Specialized Secondary School of I-III grades with in-Depth Study

of Artistic and Aesthetic Subjects Cycle № 302 of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) jdiiska380@gmail.com

RELATIONS OF THE UKRAINIAN SOKIL MOVEMENT WITH PUBLIC AND POLITICAL ORGANIZATIONS DURING THE 20–30TH OF XX CENTURY

The history of Ukrainian Sokil society is a distinctive direction of national liberation movement of Ukrainians from Galicia, which appeared at the end of XIX century and during the time of its existence and operation had become a noticeable phenomenon in the history of the development of West-Ukrainian lands. Ukrainian Sokil is a medium of physical and mental education of West-Ukrainian people at the end of XIX – at the first half of XX centuries. Gymnastic and sport activity of Ukrainian Sokil Organizations was a necessary prerequisite of consolidation of Eastern Galicia Ukrainians, and was able to prepare Ukrainians for a fight for Ukrainian statehood by means of physical education. However, gymnastic and sport activity was not the only factor of education of West-Ukrainian population. It is important to mention that Ukrainian Sokil was engaged in fire-prevention, cultural and educational activity simultaneously with gymnastic and physical education. Fire-prevention Sokil organizations from the start of their activity had become a significant helpers to state fire prevention and local voluntary «Vohneva Storozha» on West-Ukrainian lands. In a brief space of time Ukrainian fire-prevention Sokil appeared to be able to ensure an effective fire-fighting in both rural regions and towns. Sokil fire-prevention organizations were able to unite mass on ideological and organizational levels through educating them as organized, united and solid. Ukrainian Sokil societies also played a significant role in raising of cultural, educational, intellectual level of Galicia Ukrainians, and also promoted national cultural ascent of West-Ukrainian population at the end of XIX – at the beginning of XX century.

Historical retrospective review proves the fact that Ukrainian Sokil movement was the bearer of social transformations, dynamically developing, had an influence on, unvarnished, all the spheres of Ukrainian life, made their own socially significant aims and were trying to meet the goals. The article analyzes the connections of the Ukrainian Sokil movement with public and political organizations during the 20–30th of XX century.

Key words: Galicia, sokil movement, youth societies, gymnastic and sport training, national liberating fight, statehood.

Постановка проблеми. Українське молодіжне товариство «Сокіл», будучи частиною загальнокультурного, національно-виховного руху у 20–30-х рр. XX ст., мало чимало зв'язків з багатьма різними громадськими й політичними структурами не лише Галичини, але й далеко за її межами. З відновленням діяльності та з розвитком українського сокілства у 20-х рр. XX ст., контакти і стосунки львівського «Сокола» поступово розширювалися й набували нових рис та особливостей.

Аналіз досліджень. Історія українського сокілського руху досліджувалась здебільшого в контексті діяльності українських молодіжних товариств кінця XIX – першої половини XX ст. У період незалежної України дослідження достатньо активно проводилися як вітчизняними, так

і зарубіжними науковцями. Зокрема, це роботи вітчизняних вчених П. Арсенича, В. Гордієнка, М. Литвина і К. Науменка, Р. Матейка та Б. Мельничука, М. Кугутяка, І. Андрухіва, Б. Трофим'яка, М. Кравчука, М. Юрія, О. Добржанського, С. Поповича, М. Лазаровича, О. Дем'янюка, І. Монолатія, М. Гуйванюка, наукові дисертації М. Кугутяка, Я. Грицака, А. Томіленка, Я. Боднара, А. Сиви, О. Ляха-Породька, Є. Папенка. Було розроблено праці з тематики дослідження і зарубіжними вченими (зокрема, російськими, польськими, німецькими та чеськими) – Голощатовим Б., Суником А., Скруковою Г. та ін., однак питання зв'язків українського сокілства з громадськими та політичними організаціями залишається малодослідженим в історіографії проблеми.

Мета – дослідити та проаналізувати сутність зв'язків українського сокільського руху з громадськими та політичними організаціями у 20–30-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Львівський «Сокіл-Батько» став центром багатьох зв'язків як «внутрішнього», так і «зовнішнього» характеру. Проте «внутрішній» і «зовнішній» рівні цих контактів визначаються досить умовно, оскільки тогочасна історична ситуація української бездержавності не могла забезпечити самостійних внутрішніх чи зовнішніх зв'язків. Тому до «внутрішнього» рівня зв'язків «Сокола-Батька» можна віднести стосунки з різними інституціями в умовних межах Галичини, а до «зовнішніх» контактів – усі зносини галицького сокільства з різними товариствами, що діяли поза межами Галичини.

Серед основних інтегративних зв'язків українського сокільства як на «внутрішньому», так і на «зовнішньому» рівні можна визначити стосунки між українським і польським сокільством Галичини; зв'язки між «Соколом-Батьком» та іншими українськими національно-культурними товариствами («Просвіта», «Рідна школа» тощо), тобто взаємозв'язок українського сокільства з національно-культурним рухом Галичини; зв'язки української сокільської організації з іншими товариствами («Січ», «Пласт», «Луг», УСС, УВО, Організацією Українських Націоналістів (ОУН)); зв'язки з політичними партіями Галичини (насамперед, з УНДО); зв'язки львівського «Сокола-Батька» з чеським сокільством і сокільськими організаціями інших слов'янських народів; відносини з українськими емігрантськими сокільськими організаціями.

Найбільш неоднозначними й найскладнішими були зв'язки українських соколів із польським сокільським рухом. Саме структура польського сокільства певним чином вплинула на створення у Львові українського «Сокола», проте ще з перших днів заснування львівського «Сокола» поляки негативно поставились до поширення всеслов'янської сокільської ідеї серед українців. Як засвідчують архівні джерела, «вже перші місяці діяльності українського сокільського осередку у Львові поляки проявили цілковиту неприхильність польського «Сокола» щодо існування самостійного, непідвладного «руського Сокола» (львівського «Сокола» – Авт.)» (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 38, Арк. 50). Створюючи різноманітні перешкоди на шляху розвитку й діяльності українських сокільських товариств, поляки тим самим викликали негативне ставлення українців до польського сокільства (Діло, 1934: 2).

Після Першої світової війни, коли Галичина стала частиною польської держави, тобто фактично була окупована Польщею, українське сокільство як складова частина українського національно-культурного й національно-визвольного руху не бачило шляхів для взаємовигідної, добросусідської співпраці з поляками й польським сокільством. У 20–30-х рр. ХХ ст. значних масштабів набули утиски української культури, освіти, розгорталися протиправні заходи на кшталт пацифікації, поляки у різний спосіб глузували й принижували національну гідність українців. Зрозуміло, це призводило до різкого загострення українсько-польських відносин. Український сокільський рух всіяко намагався протистояти полякам, сприяючи, як і інші гімнастично-спортивні товариства Галичини, розвитку української культури й активно впливаючи на виховання молоді. У січні 1937 р. на одному з засідань польського «Сокола» у Львові проф. С. Гломбінський заявив, що «в українській культурі він бачить небезпеку для польськості» (Український Сокіл, 1937: 4-5).

Конфронтація та дискримінація з боку польської влади щодо українських спортивно-гімнастичних товариств викликали різке розмежування на національному рівні. Українці були змушені за великі кошти викупити земельну ділянку для українського стадіону у Львові, оскільки поляки не допускали українську молодь на свої спортивні майданчики. Різноманітні спортивні змагання українці могли проводити лише серед українських клубів, поляки всіяко перешкоджали участі українських команд у польських лігах чи чемпіонатах тощо (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 601, Арк. 16, 20).

Характерною ознакою українського сокільства в Галичині було те, що сокільські товариства створювались переважно в сільській місцевості, оскільки там здебільшого проживали етнічні українці, натомість поляки становили більшість у великих містах (Львів, Перемишль, Самбір). Тому організатори українського сокільства докладали максимум зусиль для створення сокільських осередків саме в сільській місцевості, намагаючись у такий спосіб уберегти їх від закриття поляками (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 956, Арк. 11). Варто зазначити, що саме внаслідок антиукраїнської політики Польщі, темпи розвитку сокільського руху, як зрештою й усього спортивно-гімнастичного руху в 20–30-ті роки, поступались довоєнному рівню (Гайдучок, 1996: 86-90).

Зовсім інакше складались відносини українського сокільства з українськими національно-культурними товариствами Галичини. Однією з найавторитетніших і найвпливовіших українських

організацій національно-культурного руху Галичини було товариство «Просвіта», створене ще у 1868 р. «Просвіта» розвивалася як центральна ланка, системотворчий елемент у структурі культурних осередків Галичини.

Навколо «Просвіти» групувалися практично всі більш-менш розвинені носії національного руху й формувався елітний культурний прошарок національної інтелігенції Галичини. Сокільські товариства теж відігравали в цих процесах неабияку роль. Перші офіційно задокументовані контакти між «Просвітою» і «Соколом-Батьком» відносяться до 1910–1912 рр. (Діло, 1934: 2), хоча ймовірно, що й раніше ці організації контактували між собою. Проте найактивніша співпраця була наприкінці 20-х і упродовж 30-х рр. ХХ ст. (ДАТО, Ф. 282, Оп. 1, Спр. 556, Арк. 1).

Просвітницький характер сокільських товариств надзвичайно зближував їх із товариствами «Просвіти». Так, при «Соколах» теж діяли бібліотеки, організовувалися публічні лекції. Члени українських сокільських товариств активно розповсюджували серед українців книжки, опубліковані як «Соколом-Батьком», так і «Просвітою» (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 956, Арк. 5). За безпосередньої підтримки товариства «Просвіта» львівський «Сокіл» організовував інструкторські курси з гімнастично-спортивного, протипожежного та культурно-просвітницького напрямку (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 956, Арк. 5). Будь-які святкові заходи «Сокола» – вечори, вечорниці, різноманітні збори, ювілейні вшанування, гімнастичні виступи – не відбувалися без запрошення представників «Просвіти» і навпаки (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 601, Арк. 39). Це не лише зміцнювало авторитет кожного з товариств, але й інтегрувало їхні сили для боротьби за розвиток української культури.

Сокільські державотворчі ідеї сприяли налагодженню зв'язків не лише з «Просвітою», але й з іншими громадськими організаціями Галичини. Так, «Соколи» активно співпрацювали з освітньо-виховним товариством «Рідна школа», музичними, кооперативними установами, кредитними спілками (особливо з товариствами «Дністер», «Маслосоюз»). Як наслідок, широка спільна робота, взаємодопомога й підтримка створювали нові можливості для гармонійного виховання особистості й формували єдиний фронт українських громадських організацій (Діло, 1934: 2).

Отож, якщо говорити про культурно-просвітницький рух, то українське товариство «Сокіл» було важливою його складовою, діяло поруч і разом із низкою інших національно-культурних товариств Галичини. А щодо спортивно-гімнастичного руху на західноукраїнських землях, то тут український «Сокіл» відігравав ключову роль,

направляючи й стимулюючи роботу й розвиток різноманітних тіловиховних організацій.

Проте варто підкреслити, що стосунки українського «Сокола» з «Січовою організацією», «Лугом», з У.С.С. (Український спортивний союз) не завжди складалися рівно й спокійно, часом виникали й конфліктні ситуації (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 85, Арк. 63). Передусім труднощі у відносинах між українським «Соколом» і спортивними товариствами Галичини були зумовлені тим, що сокільство не сприймало спорт як окреме явище (ЦДІА України, м. Львів, ф. 312, оп. 1, спр. 83, арк. 117). Спершу ця розбіжність у поглядах не особливо впадала в око, однак зі становленням системи спортивних товариств виникли певні неузгодженості, насамперед організаційні, між керівниками У.С.С. і старшиною «Сокола-Батька». Зокрема йдеться про невирішеність питань підпорядкованості спортивних секцій «Сокола-Батька», керувати якими намагався У.С.С.. За цими, здавалося б, незначними суперечностями приховувалася головна проблема: знайти чи визначити провідну структуру, яка керуватиме усім українським спортивно-гімнастичним рухом сучасної Західної України. Реально існували дві потужні й дійові сили: «Сокіл» – авторитетна серед української громадськості організація, у якій за плечима вже чималий досвід роботи й сформовані певні традиції, і У.С.С. – об'єднання молодих талановитих і амбітних людей, які спортивне виховання розглядали лише як засіб досягнення різноманітних нагород. «Сокіл-Батько» ставив за мету фізично підготувати українців Галичини для боротьби за державні інтереси, тоді як У.С.С. прагнув підпорядкувати собі всі гімнастично-спортивні сокільські осередки й виховати справжніх спортсменів (Вацеба, 1997: 40).

Засновники товариства «Сокіл» упродовж усіх років існування позиціонували його як позапартійну організацію. Проте тогочасні українські політичні партії, використовуючи легальні умови діяльності сокільських осередків, намагалися захопити своїми ідеями сокільську молодь і прищепити їй свої переконання. Зокрема, слід дещо докладніше зупинитися на УНДО, яке розпочало свою діяльність у 1925 р. і справило неабиякий вплив на сокільський рух. Ставши на той час провідною політичною силою, підкоривши своєму впливу українські центральні освітні й господарські установи Галичини («Просвіту», Ревізійний Союз Українських Кооператив, Центросоюз, «Дністер» та ін.), УНДО намагалося підпорядкувати собі й український сокільський рух, проте це йому не вдалося зробити (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338, Арк. 26).

УВО, а потім ОУН, перебуваючи на нелегальному становищі, намагалися, насамперед, зару-

читися широкою підтримкою української молоді, проникнути у різноманітні молодіжні організації, у тому числі сокільські (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 1076, Арк. 39, 44). ОУН відразу привернула на свій бік велику частину студентів і учнів вищих гімназій Галичини. Майже в кожному університеті, в кожній середній школі Польщі, практично в усіх міських і сільських сокільських гніздах були осередки ОУН (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 3066, Арк. 8).

У питаннях виховання провід ОУН звертав особливу увагу на впровадження культу героїзму в сокільських організаціях (Трофим'як, 2001: 175). Це втілювалося зокрема через вшанування пам'яті УСС, які полягли в боротьбі за українську державність у роки Першої світової війни, читання історичних рефератів, влаштування походів, демонстрацій, хорів, аматорських вистав та інше (Трофим'як, 2001: 175).

У 1927 р. керівником крайової організації УВО-ОУН було призначено колишнього полковника УСС, УГА Романа Сушка (1894–1944). Прибувши до Львова для організації молоді, Р. Сушко розпочав налагоджувати організаційні зв'язки. Передусім, він відновив втрачені зв'язки і посилив вплив на легальні масові гімнастичні товариства, звертаючи особливу увагу на організаційну працю в них, зокрема і в товаристві «Сокіл» (Овад, 2006: 115). Р. Сушко розумів, що в рамках легального гімнастичного товариства можна успішно проводити кадрову політику, військовий вишкіл, уроки національного виховання без прискіпливого нагляду польського уряду. Тому за його рекомендаціями керівництво сокільських товариств краю поступово опинилося в руках його знайомих із колишньої УГА, активістів УВО. Вони виступали в ролі інструкторів, референтів товариства. Зокрема, Чортківський сокільський осередок очолив Іван Коссак, брат Григорія Коссака – командира УСС і УГА, Станіславський – Іван Мирон (колишній член Уряду ЗУНР), Тернопільський – Осип Сіяк (сотник УСС, УГА) та інші (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 3066, Арк. 8).

Слідчий відділ Тернопільської воеводської комендатури поліції у листі від 13 березня 1933 р. звертався до всіх повітових комендатур поліції, наголошуючи на тому, що з проведених спостережень і отриманої конфіденційної інформації випливає, що переважна частина українських легальних товариств «Сокіл» перебуває в полі зору інтенсивної націоналістичної пропаганди ОУН (ДАТО, Ф. 276, Оп. 1, Спр. 705, Арк. 104). Вважалося, що це почалося ще 1929 р., коли Крайова Екзекутива ОУН видала своїм членам інструкцію, в якій закликала до підпорядкування товариств на місцях і разом з тим до створення нових секцій, гуртків школярів, студентської та

робітничої молоді. Членам ОУН було доручено читати лекції, реферати в товариствах «Сокіл» на різні теми, такі як: «Катастрофічний стан українців під Польщею», «Паціфікація і урядовий терор», «Терор як засіб пропаганди» (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338, Арк. 31).

В аналогічному листі від 15 листопада 1933 р. під грифом «Таємно» повідомлялось, що польський уряд отримав інформацію, що останнім часом українська молодь занадто цікавиться спортом. «Ряд команд з легкої атлетики, тенісу та інших проводять у Львові на площі «Сокола-Батька» чи в Академічному Домі, як і на провінції, змагання і є організовані націоналістичною українською молоддю. Ці виступи проводяться за розпорядження ОУН і мають подвійну мету: організувати українську молодь у власні товариства з виразним націоналістичним забарвленням і під прикриттям легальної спортивної діяльності проводити революційну, нелегальну діяльність. Водночас приділяється спеціальна увага робітничій українській молоді, що організована в польські спортивні клуби, робітничі товариства» (ДАТО, Ф. 276, Оп. 1, Спр. 705, Арк. 104; Спр. 708, Арк. 85).

В офіційному органі підреферентури юнацтва Крайової Екзекутиви ОУН «Юнак» на західно-українських землях для вишколу робітничого й ремісничого юнацтва за травень-червень 1933 р. було вміщено спеціальну відозву щодо значення фізичного виховання. «Сьогодні – ми революціонери в підпіллі, а завтра ми – жовніри українського війська, яке мусить перемогти усіх ворогів. До цього треба також великі фізичні сили... вміти знести тортури і довгі літа тюрми. Отже ми всі, ціле молоде українське покоління, – наголошувалося в статті, – мусимо бути здоровими і сильними духом і тілом. Руханка і спорт скріплює м'язи, духовні цінності, загартовує здоров'я. Ваші нерви мусять бути загартовані... Першим ступенем, передумовою військового вишколу є фізичне виховання. Отже ви всі, що рветься до бою за волю Батьківщини, – вправляйте пильно спорт і руханку, кріпите м'язи, сталіть нерви. Це для революції, для майбутнього жовніра української армії, яка мусить перемогти» (ДАТО, ф. 231, оп. 1, спр. 3066, арк. 5). Варто зазначити, що одинадцята засада українського націоналіста проголошувала, що «...він є здоровий – це значить, що він хоче бути здоровим. Він хоче, щоб молоде українське покоління було здорове. Україна потребує сильних і здорових тілом та духом синів. Тому він у міру можливості направляє та поширює руханку і спорт, не нищить свого здоров'я гулящим життям та вживанням отрут» (Мірчук, 2007: 107).

Підтвердженням значного впливу ОУН на українські сокільські товариства може слугувати те,

що станом на 1933 р. у Золочівському повіті з 19 сільських товариств чотири підпорядковувалися ОУН (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338, Арк. 31). Комендант Золочівської повітової поліції 18 січня 1935 р. повідомляв під грифом «Таємно» до воєводського уряду, що «студент 8 класу української гімназії Петро Цица – керівник ідеологічної референтури повітового проводу, створив боївку ОУН, до якої залучив 7 чол. Члени боївки на чолі з П. Цицем у лютому 1937 р. взяли участь у зборах членів товариства «Сокіл» у Золочеві, на яких критикували старшину товариства за бездіяльність на ідеологічній ниві й пробували впровадити до правління товариства своїх людей, та це їм не вдалось. За виступ на зборах проти членів ОУН голова товариства «Сокіл» м. Золочева Микола Павлишин 4 лютого 1937 р. був побитий Іваном Майбою (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2336, Арк. 23; Спр. 3066, Арк. 13).

У 1930-ті роки ОУН неабияк впливала на молодь українських сокільських товариств Березанського, Тернопільського, Чортківського та інших повітів сучасної Західної України. Напередодні Другої світової війни Крайова Екзекутива ОУН, відчуваючи наступ і протиборство політичних сил Німеччини та СРСР за поділ сфер впливу в Європі, в умовах польського окупаційного режиму ні на мить не припиняла готувати молодь до революційних подій. Задля цього почали організаційно зміцнювати діяльність сокільських товариств на місцях, проводити військові вишколи молоді як у приміщеннях, так і на свіжому повітрі, читати реферати на політичні теми, приймати нових членів, створювати боївки ОУН при сокільських товариствах (Овад, 2006: 116). Зокрема відомо, що 19 липня 1931 р. близько десятка 25–27-річних хлопців із с. Литвинова після вистави у с. Заставче біля Завалова, що на Березанщині, склали присягу членів ОУН (ДАТО, ф. 278, оп. 1, спр. 811, арк. 19-33).

Необхідно зауважити, що попри постійний нагляд польською поліцією за діяльністю товариства «Сокіл» у Тернополі й сокільських осередків навколишніх сіл, наприкінці 1935 р. діяльність сокільських товариств міста і сіл Березовиці Великої, Гаїв Великих, Дичкова, Ступок, Романівки, Смиковець та інших повністю підпорядкувала собі ОУН (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338, Арк. 31).

За свідченням повітової поліції, лише шість сокільських гнізд у селах Біла, Великий Глубичок, Товстолуг, Чернилів, Чернихівці й Шляхтинці не були активними. У структурі окружної й повітової Екзекутиви ОУН Тернопільщини у 1936 р. чільні місця обіймали члени товариства «Сокіл». На чолі окружної Екзекутиви стояв член товари-

ства «Сокіл» адвокат Володимир Палашевський, керівником зв'язку округу був гімназист, член «Сокола» Тома Кордуба, жіночу Комірку ОУН очолювала членкиня товариства «Сокіл» Ірина Мурій, спортивною секцією тернопільського товариства «Сокіл» керував видатний діяч ОУН, правник Артем Луговий.

З часом чимало членів українського сокільства через свою причетність до ОУН стали жертвами польських репресій, а потім і більшовицької карально-репресивної системи. Серед них Володимир Дубенський, Омелян Мурій, Йосиф Лукович, Роман Лукашевич, Богдан Вацик, Теодор Мисюк та багато інших активістів сокільського руху (ДАТО, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338, Арк. 114, 115).

Велику роль у діяльності українського сокільського руху відіграли зовнішні зв'язки. На момент офіційного заснування у Львові українського «Сокола» серед багатьох слов'янських народів сокільська ідея була вже досить поширена, приміром «Сокіл» у Чехії існував уже майже три десятиліття, як і в Хорватії, Словенії та інших країнах. Тому надзвичайно важливо було підтримати молодий український осередок «Сокола» у Львові усією слов'янською співдружністю. Взаємини ж із польським сокільством, як уже зазначалося, не склалися через політичні й ідеологічні причини. Дружні зв'язки з львівським «Соколом» встановили сокільські товариства Болгарії й Хорватії. Але найміцніші зв'язки українські соколи налагодили зі своїми чеськими побратимами. Особливо вони зміцнилися в 20–30-ті рр. ХХ ст., оскільки до Чехословаччини емігрувало чимало українців. Саме в цей період до Львова почала масово надходити чеська сокільська періодика, комплекти празьких сокільських щорічників за попередні роки (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 38, Арк. 29; ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 39, Арк. 4), а також сокільські товариства двох країн неодноразово обмінювалися делегаціями.

Неабияк сприяло об'єднанню українського й чеського сокільства проведення щорічних Всесокільських здвигов у Празі, які збирали представників усіх слов'янських народів (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 38, Арк. 70). Проте, на жаль, упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. українців на цьому заході представляли лише члени українських еміграційних сокільських товариств.

Для розвитку українського спортивно-гімнастичного руху здвиги мали величезне значення. З одного боку, йдеться про їх неабияку політичну важливість, адже українська делегація на них представляла цілий народ, який не одне десятиліття мріяв вибороти свою незалежність. З іншого боку, на батьківщині сокільства консолідувались і внаслідок цього самоутверджувались українські сили.

Згодом це сприяло створенню перших українських еміграційних сокільських осередків (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 38, Арк. 29).

Необхідно підкреслити, що налагодження офіційних зв'язків між українським сокільським центром Галичини – товариством «Сокіл-Батько» – і українськими осередками «Сокола» за межами України було явищем цілком природним. Львівський «Сокіл-Батько» також налагодив зв'язки з українським сокільством у Франції (Париж), у Китаї (Шанхай), в Аргентині, Бразилії (Сан-Пауло), США (Нью-Йорк, Філадельфія) та інших країнах, де була представлена українська діаспора (Наріжний, 1942: 275). Наприклад, як підтверджують архівні джерела, український «Сокіл» в Аргентині підтримував регулярний поштовий зв'язок із «Соколом-Батьком» у Львові і з СУСзаК у Празі у 20–30-х рр. ХХ ст. (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 102, Арк. 6).

Варто підкреслити, що «Сокіл-Батько» значною мірою впливав і на інші українські молодіжні, пластові, наукові, релігійні структури тих

країн, де існували українські осередки. Про це свідчить збережене листування «Сокола-Батька», наприклад, з Українським Інститутом ім. Петра Могили в Саскатуні, Союзом української молоді в Канаді, Союзом українських пластунів-емігрантів у Празі, Українською бібліотекою ім. С. Петлюри в Парижі, українським американським клубом тощо (ЦДІА України, м. Львів, Ф. 312, Оп. 1, Спр. 85, Арк. 110).

Висновки. Отже, в історії української національно-визвольної боротьби за державність, українське сокільство відіграло помітну роль. Упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. український «Сокіл» активно співпрацював не лише з громадськими та політичними організаціями Галичини, але і далеко за її межами створював свої осередки. Навіть, попри існування такої потужної організації, як СУСзаК, центром усього українського сокільського руху все-таки залишався львівський «Сокіл-Батько». Саме внутрішні та зовнішні зв'язки львівського «Сокола-Батька» допомагали представляти українські інтереси в світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вацеба О. М. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 230 с.
2. Гайдучок С. С. Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ. «Сокіл-Батько»: Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894-1994. / гол. ред. А. С. Благітка. Львів: РВО «Основа», 1996. С. 86–90.
3. Державний архів Тернопільської області (ДАТО), Ф. 231, Оп. 1, Спр. 601; Ф. 231, Оп. 1, Спр. 956; Ф. 231, Оп. 1, Спр. 1076; Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2336; Ф. 231, Оп. 1, Спр. 2338; Ф. 231, Оп. 1, Спр. 3066; Ф. 276, Оп. 1, Спр. 705; Ф. 276, Оп. 1, Спр. 708; Ф. 278, Оп. 1, Спр. 811; Ф. 282, Оп. 1, Спр. 556.
4. За розмах і силу нашого життя. *Діло*. № 80. 27 березня 1934. С. 2.
5. Мірчук П. Ю. Нарис історії ОУН. 1920–1939 рр. Київ : Українська видавнича спілка, 2007. 639 с.
6. Наріжний С. П. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. 367 с.
7. Овад Х. Я. Полковник Роман Сушко (1894 – 1944). Торонто, 2006. 305 с.
8. Слов'янство й українці. *Український Сокіл (Прага)*. 1937. ч. 1–2, січень-лютий. С. 4–5.
9. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років ХІХ ст. до 1939 р.). Київ : ІЗІМН, 1997. 419 с.
10. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІА України, м. Львів), Ф. 312, Оп. 1, Спр. 38; Ф. 312, Оп. 1, Спр. 39; Ф. 312, Оп. 1, Спр. 83; Ф. 312, Оп. 1, Спр. 85; Ф. 312, Оп. 1, Спр. 102.
11. Ще одно Товариство «Сокіл» розв'язане. *Діло*. № 149. 9 червня 1934. С. 4.

REFERENCES

1. Vatsaba O. M. (1997). Narys z istorii zakhidnoukrainskoho sportyvnoho rukhu [An essay on the history of the Western Ukrainian sports movement]. Ivano Frankivsk: Lileia-NV. 230 s. [in Ukrainian].
2. Haiduchok S. S. (1996). Prykaz vpered 25 lit [Order for 25 years] «Sokil-Batko»: Sportyvno-rukhanкове tovarystvo u Lvovi. Almanakh 1894-1994. Uporiad. A. S. Blahitka. Lviv: RVO «Osnova». S. 90. [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi arkhiv Ternopil'skoi oblasti (DATO) [State archive of Ternopil region], F. 231. Op. 1. Spr. 601; F. 231. Op. 1. Spr. 956; F. 231. Op. 1. Spr. 1076; F. 231. Op. 1. Spr. 2336; F. 231. Op. 1. Spr. 2338; F. 231. Op. 1. Spr. 3066; F. 276. Op. 1. Spr. 705; F. 276. Op. 1. Spr. 708; F. 278. Op. 1. Spr. 811; F. 282. Op. 1. Spr. 556. [in Ukrainian].
4. Za rozmakh i sylu nashoho zhyttiaiu (1934) [For the scope and power of our life]. Dilo. № 80. S. 2. [in Ukrainian].
5. Mirchuk P. Y. (2007). Narys istorii OUN. 1920–1939 rr. [Essay on the history of the OUN] K.: Ukrainska vydavnycha spilka. 639 s. [in Ukrainian].
6. Narizhnyi S. P. (1942). Ukrainska emihratsiia: kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian emigration: the cultural work of the Ukrainian emigration between the two world wars]. Praha. 367 s. [in Ukrainian].
7. Ovad Kh. Y. (2006). Polkovnyk Roman Sushko [Polkovnyk of Roman Sushko] (1894 – 1944). Toronto. 305 s. [in Ukrainian].
8. Slovianstvo y ukraintsi. (1937). Ukrainskyi Sokil [Slavs and Ukrainians] (Praha). Ch. 1–2. S. 4–5. [in Ukrainian].
9. Trofymiak B. Y. (1997). Fizychnе vykhovannia i sportyvnyi rukh u Zakhidnii Ukraini (z pochatku 30-kh rokiv XIX st. do 1939 r.) [Physical education and sports movement in Western Ukraine (from the early 1930s to 1939)]. K.: IZiMN. 419 s. [in Ukrainian].
10. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIA Ukrainy, m. Lviv) [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv]. F. 312. Op. 1. Spr. 38; F. 312. Op. 1. Spr. 39; F. 312. Op. 1. Spr. 83; F. 312. Op. 1. Spr. 85; F. 312. Op. 1. Spr. 102. [in Ukrainian].
11. Shche odno Tovarystvo «Sokil» rozv'iazane (1934) [Another Society «Sokil» has been dissolved]. Dilo. № 149. S. 4. [in Ukrainian].